

Menas Literatūra Mokslas

2004 KOVO 20 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 56 (12)

Mes — Lietuva

Dailiam lietuviškam žodžiui skirtas renginys — jau retas svečias Čikagoje, dėl to labai laukiamas. Daugelis laukė jo ir šįmet. Ir kaip nelauksi, jeigu tai neeilinė šventė, o jos metu turėjome išgirsti, kas yra trečiojo *Lietuvių balso* laikraščio literatūrinio konkurso nugalėtojai! Nors iš anksto buvo nemazai spėjimų, nei laikraščio leidėjai, nei konkurso vertinimo komisijos nariai paslapties neatskleidė...

Lietuvių balso ir premijų mecenato dr. Jono Adomavičiaus dėka, literatūrinis konkursas buvo ruošiamas trečią kartą, kaskart susilaukęs nemažo atgarsio ir kalnų rankraščių, daugiausia iš Lietuvos. Pirmajam konkursui, kurio laimėtojai buvo paskelbti 2000 m. kovo pradžioje, parinkta tema, pagerbianti partizanų kovas ir kancias tuojau po antrosios bolševikų okupacijos. Konkursas susilaukė 54 rankraščių.

Ši sėkmė paskatino tęsti konkursų eigą ir 2002 m. suruoštas antrasis. Tema: „Vardan nedalomos tautos“. Sulaukta net 76 rankraščių!

Pasinaudojant dr. Jono Adomavičiaus dosnumu, prieš metus buvo paskelbtas ir trečiasis konkursas. Tema: „Mes — Lietuva“. Šis buvo siejamas su Lietuvos valstybingumo ir Mindaugo karūnavimo 750 m. sukaktimi, dėl to ir didžioji dalis konkursui atsiųstų rankraščių atspindėjo įvairius Lietuvos istorijos laikotarpius — nuo priešmindauginių laikų iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo. Atsiųsti 64 rankraščiai.

Visų konkursų vertinimo komisijos buvo sudarytos iš Lietuvoje ir JAV gyvenančių asmenų (kiekvienam 5 nariai): Valentino Sventicko, Roberto Keturakio, Viliaus Uztupo, Gražinos Mareckaitės, Eugenijaus Ignatavičiaus — iš Lietuvos; Stasės Petersonienės, Vytauto Volerto, Danutės Bindokienės — iš JAV. Nors Lietuvoje gyvenantys vertinimo komisijos nariai keitėsi kiekvienam konkursui, šįkart Atlanto pasiliko tie patys visiems trims: Vytautas Volertas (Delran, NJ), Stasė Petersonienė ir Danutė Bindokienė (abi — Chicago, IL).

Visgi dideli nuotoliai tarp komisijos narių nesutrukdė sėkmingai dirbti ir atrasti bendrą kalbą — išrinkti tris konkurso laimėtojus. Verta pastebėti, kad antrojo konkurso vertinimo komisija pirmą premiją paskyrė vienbalsiai!

Kaip ir ankstesniais atvejais,

Lietuvių balso leidėjai (vyr. redaktorius Vytautas Radžius) pasirinko premijų įteikimą sietai su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šventės — Kovo 11-osios paminėjimu. Tad ir šįmet iškilnės įvyko kovo 14 d. Jaunimo centre, Čikagoje. Šventę laikraščio leidėjų vardu atidarė Daina Dumbrienė, o programai vadovavo Dalia Sokienė.

Gausiai susirinkusi publika nekantriai laukė paskelbiant literatūrinio konkurso nugalėtojų, tačiau dar reikėjo truputį kantrybės, nes, kaip minėta, tai nebuvo vien konkurso užbaigtuvių, o kartu šventėme ir Lietuvos Nepriklausomybės šventę.

Šventę pradedant, iš susirinkusių krūtininių nuaidėjo Lietuvos himnas, nuosirdžiai invokacija pasakė Šv. Mergelės Marijos Gimimo parapijos vikaras kun. Rimvydas Adomavičius, neseniai atvykęs iš Lietuvos. Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Čikagoje Arvydas Daunoravičius pasakė šventei pritaikytą kalbą, primindamas Lietuvos kelią į laisvę ir pastangas įsijungti į tarptautines saugumo organizacijas — NATO, Europos Sąjungą. Susirinkusieji atidžiai kalbos klausėsi ir padėkojo plojimais.

Antroji šventės dalis

Nekantriai laukia konkurso vertinimo komisijos aktą perskaite šios komisijos pirm. D. Bindokienė:

„Šio, trečiojo, konkurso tema buvo 'Mes — Lietuva'. Konkursas skirtas Lietuvos valstybingumo ir Mindaugo vainikavimo karaliumi 750 m. sukakčiai paminėti.

Vertinimo komisiją sudarė: Robertas Keturakis (Kaunas), Gražina Mareckaitė (Vilnius), Vytautas Volertas (Delran, NJ), Stasė Petersonienė (Chicago, IL), Danutė Bindokienė (Chicago, IL). Posėdyje dalyvavo *Lietuvių balso* vyr. redaktorius Vytautas Radžius ir D. Bindokienė. Kiti komisijos nariai savo siūlymus atsiuntė raštu, o nuomonių skirtumus suderinti

teko telefoniniais pasikalbėjimais.

Komisijos nutarimu buvo paskirtos šios premijos:

Pirmoji — 5,000 dol. — už Jurgio Jurgelaitis slapyvardžiu pasirašytą rankraštį „Tas ryto laukimas“;

Antroji — 3,000 dol. — už Tomo Sodaicio slapyvardžiu pasirašytą rankraštį „Ganytojas“;

Trečioji — 2,000 dol. — už Vytauto Balčiūno slapyvardžiu pasirašytą rankraštį „Čia mūsų žemė“.

Atidarius vokus, paaiškėjo premijų autoriai:

„Tas ryto laukimas“ (slapyvardis Jurgis Jurgelaitis) autorius Vytautas Bubnys iš Vilniaus; „Ganytojas“ (slapyvardis Tomas Sodaicis) autorius Juozas Jasaitis iš Kauno; „Čia mūsų žemė“ (slapyvardis Vytautas Balčiūnas) autorius Juozas Vytautas Voveris iš Vilniaus.

Premijų mecenatas — dr. Jonas Adomavičius.

Vertinimo komisija dar nutarė paminėti penkis kūrinius, už kuriuos premijos nebuvo skirtos:

„Nevainikuotas karalius“ — slapyvardis M. Šaulys; „Vėjo rožė“ — slapyvardis Elena Kliukas; „Laisvei auštant“ — slapyvardis Knygnešys; „Valincius“ — slapyvardis Rapolas Pečiailindas; „Didžiojo kunigaikščio rikis“ — slapyvardis Anicetas Petrušonis.

Šie vokai nebuvo atidaryti ir autorių pavardės liko nežinomos.

Iškilnėse šį kartą nedalyvavo nei vienas laureatas, todėl jiems premijos bus pasiųstos į Lietuvą. Premijų įteikimą gražiai užsklėdė *Lietuvių balso* vyr. redaktorius Vytautas Radžius, padėkodamas mecenatui dr. Adomavičiui, vertinimo komisijos nariams, konkurse dalyvavusiems autoriams ir dienraščiu *Draugui*, daug prisidėjusiam prie konkurso pasiekimo. Programos vadovė perskaitė pirmosios premijos laureato raštą. Vytauto Bubnio žodį.

Rašyt. Vytautas Bubnys.

Brangieji!

Šioje nuostabioje ir man labai brangioje Jūsų šventėje dalyvauti negalėdamas, siunčiu trumpą savo žodį.

Prisipažįstu — esu lemties išrinktas. Šį jausmą išgyvenau praeitų metų gale, kai už romaną *Balandžio plastėjime* man buvo paskirta tarptautinė Baltijos Asamblėjos premija. Šitokio jausmo esu apimtas ir dabar, kai už mano naująjį romaną „Tas ryto laukimas“ yra paskirta *Lietuvių balso* literatūros konkurso pirmoji premija. Nuosirdžiai dėjuosi.

Šio naujojo romano sumanymą turėjau seniai. Dar sovietiniais laikais sukau galvą, kaip parašyti prozos kūrinių apie mūsų knygnešius ir carinės Rusijos vykdytą nutautinimo politiką. Tačiau, bijodamas cenzūros, tos idėjos išgyvendinti nesiryžau. Ilgainiui sumanymas išblėso. O štai pastaraisiais metais jis vėl atgijo ir mano ankstesnieji romano apmatai įgavo kitą pavidalą, susiformavo į mūsų istorijos viso šimtmečio paveikslą, akcentuojant laisvės ir lietuviybės gynimo idėją per vienos šeimos žmonių likimus ligi šių dienų.

Tokių plačiašakių šeimų Lietuvoje pažinojau ne vieną, esu bendravęs dar ir su knygnešiais. Gerai pažinau mūsų pokario dramatiškų kovų metų, visa širdimi dalyvavau kuriant

Lietuvos Sąjūdį, ginant Nepriklausomybę per kruvinus sausio 13-osios įvykius. Tad šiame romane yra ir mano gyvenimo dalis. Todėl esu laimingas, kad romanas „Tas ryto laukimas“ susilaukė gražaus pirmojo įvertinimo.

Brangieji! Šitoje šventėje savo mintimis ir širdimi aš tikrai esu drauge su Jumis.

Visus karštai apkabinu.

Iš visos širdies apkabinu daktarą Joną Adomavičių, šio konkurso fundatorių, linkedamas jam stiprios sveikatos, ilgų metų.

Dar viena laureatė

Šioje premijų šventėje pagerbta dar viena laureatė: pedagogė, rašytoja, visuomenininkė Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Visų pirma jai įteiktas Lietuvos valstybės prezidento apdovanojimas, paskirtas už nuopelnus Lietuvai ir lietuvių bei š.m. Vasario 16-osios progą. Apdovanojimo aktą perskaitė ir ordiną įteikė LR gen. konsulas Čikagoje A. Dauoravičius.

Antrasis apdovanojimas Stasei Petersonienei skirtas JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo tarybos už ilgų metų švietišką ir pedagoginę veiklą. Mokytojo premijos-žymens apdovanojimo aktą perskaitė ir trumpai S. Petersonienę apibūdino Švietimo tarybos atstovas Juozas Polikaitis.

S. Petersonienė — keliais žodžiais

Stasė Petersonienė — Vanagaitė gimė 1916.03.22 Šakėnuose, Kvėdarnos vls. Tauragės aps. 1936 baigė Švėksnos „Saulės“ gimnaziją, 1939 m. Klaipėdos pedagoginį institutą. Mokytoja Telšiuose ir kartu dirbo Telšių Katalikų veikimo centre, važinėjo su paskaitomis po parapijas. 1940 m. pavasarį aktyviai dalyvavo pavasarininkų kongrese Vilniuje.

Po mėnesio sovietai okupuoja Lietuvą. Visos Lietuvos mokytojai šaukiami į suvažiavimą Kaune. Kalbėtojai lietuvių ir rusų kalba ragina mokytojus paklusti sovietinei sistemai.

Bet, suvažiavimui baigiantis, pasigirsta Lietuvos himnas ir tuojau mokytojai, visi kaip vienas sustoję, traukė Lietuvos himną didžiulėje Kauno miesto halėje, o po to liaudies dainas, neleidami raudonarmiečių chorui reikštis nei internacionalą giedoti. Viena iniciatorių pradėti Lietuvos himną giedoti buvo jauna mokytoja Stasė Vanagaitė.

Ir toliau Stasė Vanagaitė dalyvauja rezistencinėje veikloje prieš okupantą, kol 1941 m. areštuojama ir nuvežama į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Lietuvos sukilimo 1941 m. birželio 23 d. išlaisvinta, įstoja į Kauno partizanų štabą, maitinimo skyrių.

1941–1944 m. studijavo Vilniaus universitete lietuvių kal-

jos korporacijos narė), Amerikos Lietuvių vaiko ugdymo (ALVUD), Lietuvos Dukterų ir Politinių kalinių draugijoms.

Apdovanota Žvanyčių gelbėjimo kryžiumi už žydų gelbėjimą/vokiečių okupacijos metais, M. Mažvydo medaliu, Lietuvos Vyčių Metų moters žymeniu (2001).

2004 m. kovo 14, minint Čikagoje Lietuvos atkūrimo sukaktį, Stasei Petersonienei buvo įteikta 2004 metų Mokytojos premija, skirta JAV LB Švietimo tarybos, ir Vytauto Didžiojo ordino Riterio kryžius, skirtas Lietuvos prezidento Rolando Pakso.

(Stasės Petersonienės biografijos apybraižą paruošė **Jonas Kavalūnas**)

Stasė Petersonienė su dukra Daiva ir sūnum Vytautu po apdovanojimo iškilnių. Zigmo Degučio nuotrauka.

Padėkos ir sveikinimai

Stasė Petersonienė nuosirdžiai dėkojo už pagerbimą ir apdovanojimus. Jos žodžiai buvo palydėti griausmingais publikos plojimais, o į sceną pasipylė gerbėjai su gėlių puokštelėmis. Sveikino ne tik kolegos mokytojai, rašytojai, bet ir buvę studentai bei eiliniai bičiuliai, kurių gyvenimo takai susilietė su veikliąja S. Petersoniene.

Iškilnės neapsiejo be sveikinimų. Žodžiu sveikino Lituanistikos tyrimo ir studijų centro pirmininkas dr. Jonas Račkauskas. Pedagoginio instituto dir. Milda Šatienė, LR gen. garbės konsulas Čikagoje Vachovas Kleiza ir Lietuvių fondo tarybos pirm. dr. Antanas Razma.

Iškilnės užsklėdė Dainos Dumbrienės padėkos žodis, o nuotaikingą meninę programą atliko operos solistė Nida Grigalavičiūtė, akompanuojant muzikui Ričardui Sokui.

Tai buvo šventiška popietė, maloniai nuteikusi susirinkusius ir praskaidrinusi labai vejuotą, ruškanais debesimis padangę prisidengusį kovo vidurį sekmadienį. Tikime, kad Lietuvių balsas ruoš ir kitų virtųjų (ir dar daugiau) literatūrinį konkursą, paskatindamas kurti vertingus kūrinius, o dosnūs mecenatas dr. J. Adomavičius vėl pradžiugins tris laiminguosius svaramis premijomis.

Danutė Bindokienė

TURINYS

Mes — Lietuva:
Lietuvių balso skelbto literatūrinio konkurso premijų šventė.

Apdovanota Stasė Petersonienė.

Kas laimėjo *Lietuvių balso* konkursą — apie laureatus ir jų kūrybą.

Prof. Giedrius Subačius.
Lietuviškų parvardžių kilmė.

Lietuvių balso premijų šventės garbės komitetas iškilnių metu. Iš kairės (prie pulto) pranešėja Dalia Sokienė, *Lietuvių balso* vyr. redaktorius Vytautas Radžius, laikraščio leidėjų atstovė Daina Dumbrienė, Lietuvių rašytojų draugijos pirm. ir vertinimo komisijos narė Stasė Petersonienė, dienraščio *Draugo* vyr. redaktorė ir vertinimo komisijos pirm. Danutė Bindokienė, LR gen. konsulas Čikagoje Arvydas Daunoravičius, gen. garbės konsulas Čikagoje Vachovas Kleiza, „Vieni vienai“ kūrėjas Vytautas Vilimas.

Zigmo Degučio nuotrauka.

Mes — Lietuva

Tas ryto laukimas

Ištrauka iš I vietą laimėjusio rankraščio

YYTAUTAS BUBNYS

Pranciškus ir vėl buvo bebrukas ranką sau už kelių juosmens pasigraibyti lapelių, bet tuomys sudunkčiojo bažnyčios didžiosios durys, gailiai su-traskejo, sugirgždėjo laužiamos. Iš lauko įsiveržė pikti vyrų balsai. Lietuviški, rusiški. Daugiau rusiški. Durys vėl su-dejavė, rodės, būrys vyrų sutartinai ėmė trankyti į jas pe-čiais. Dunkst... dudunkst... du-dunkst... Sujuodavo gilus plyšys tarsi milžiniško žvėries nasrai. Dar keli stiprūs siūbtelėjimai, ir durys atsilapojo per visą platumą. Sublykčiojo pakelti kardai, sutrinkėjo pavieniai šūviai.

Bažnyčia apsigaubė rakinančia stingulio skraiste, susivystė į ją, laukė nealsuodama. Ir šioje kurtųbeje trumpą valan-dėlę galėjai užgirsti, kaip tarp aukštų mūrų sienų ir skliautų ima tunkseti vieną vieną širdis. Ir kaip ji spūda, kaip ji plaka vis greičiau, vis labiau įsismar-kaudama, pažadindama ir at-kampiūose ėmusius snūduriuo-ti.

Ne perkūnas prie durų su-griaudė — tvirtas, žvangus ir įsakmus vyro balsas:

— Jo! diėnybės! maloningojo ciesaoriaus nurodymu paskutini kartą reikalaujam pasitraukti iš bažnyčios. Tuoj pat traukitės ir skirstykites namo.

Bažnyčia sugūbriavo, sukups-tavo, nuvilnijo išgąstingai ato-dūsiai. Sermėgos, kailinaičiai, vatinukės, durtiniai susimetė į kupras, žilos, plikos ar dailiai sušukuotos galvos paskendo apykaklėse, suplėstėjo moterų pečių gaubiančios tamslangės skaros ir skepetos, tik vienas vienintelis balsiukas sudejavo — tos pačios moteriškaitės, ku-ri buvo pripuolusi prie alto-riaus:

— Kas bus su Pondevu?

Niekas jai neatsakė.

— Pasitraukit iš bažnyčios! — darsyk užrėkė gerklingas vy-ras, žinoma, ne vietinis, bet ir ne rusas, lietuviškai šaukė. — Šitaip padaryti ragina jūsų ku-nigas Mažeika, Šiluvos dekanas Jastrembskis, Kelmės klebonas. Dievo vardu jie prašo palikti bažnyčią. O dėl vienuolyno ir bažnyčios nugriovimo, tai nėra ko baimintis, jo šviesybės ciesa-rius yra maloningas ir jeigu da-bartės paklausysit, paskum ga-lėsit tartis, imperatorius atidą parodys.

Tuo metu bažnyčią sudrebino pro atlapas duris įsiveržė klyk-ciojimai iš šventoriaus:

— Muša! Žandarai muša! Žmonės kuoja!

Ūbavo vyrai, spygavo mote-rys.

Kazkas bažnyčioje graudulin-gai išrėkė:

— Mūsų žmonės nevidonai tenai galabija. Neduokim!

Jeigu visa tai būtų dėjęsi me-dinėje bažnyčioje, vargiai ji bū-tų atlaikiusi žmonių spūstį, grūdimąsi, ramstymąsi į sienas ir piliorius. Mūrinė stovėjo tvir-tai, rami, abejinga. Ir šventieji iš aukštumų žvelgė vienodai, visai taip, kaip atlaidų dienomis per iškilnių procesijas. Tik žmonės buvo visai nebe tie. Ne-raginami jie plūstelėjo durų pusėn, veržėsi į lauką ginti mu-šamų. Tačiau žandarai įtikėjo — pakluso jų įsakymui, palūžo,

pasidavė. Kauno gubernatorius Kligenborgas, žandarų apsup-tyje raitydamas ūsus, įskėlė ugnį:

— S nagaikami!

Pranciškus jau buvo beišsi-braunęs iš tarpdūrio šventori-riun, kai užgirdo tą sėtoniškos tulzies kupiną griauimojimą:

— S nagaikami!

Kaip skraidančios gyvatės su-vinguriavo ore bizūnai ir švilp-dami krito ant galvų, nugarų, ant veidus prisidengiančių ran-kų. Raizė, gelė, kirta, tvilkė, de-gino. Žandaro paspirtas suklū-po senis, ant leduko slystelėjęs išsitiesė moteris, ant jos kita užvirto. Žandaras abi pliekė. Prišoko vyriškis ir svambia laz-da pertraukė jam per strėnas, tas sulinko, o kai atsigrėžė, laz-da jau kluodė kitą žandarą. Su-puolė uriadnikai ėmė tvatinti drąsuolį, sugriebė nutempė į šalį. Čia ir Pranciškus neiš-tvėrė. O kur Petras? Kur Simas Blekaitis? Bet net neapsidairė ieškodamas draugų, tik apgai-lestavo, kad jo lazda per men-ka, nuklėkė prie tvoros, išsilupo štakietį. Vožė taikydamas per galvą, kluodė petį. Papuvęs pa-galys perpus lūžo. Sušnijojo bizūnai, bet greitos kojos išnė-šė, tamsa paslėpė. Kvėpsėjo už-dusęs, čiupinėjosi kaklą, pa-kaušį, raivesi.

Šventoriuje, gatvėlėse, prie bažnyčios lalejo, klegėjo balsų balsai, poškėjo šūviai. Iš visų pusių, iš laukų, nuo Kražantės sklido aimanos, dejonės, pasi-girdavo žandarų pikta išrė-kiamų komandų žodžiai.

Keliu nuo Kražantės artėjo vyras. Jis bėgo kiek įkabin-damas, prigulęs prie žemės, tarsi akis išdegęs. Pastebėję žandarai subruzdavo vytis, tačiau vyriškio kojos buvo smagesnės, ir jis bežiūrint priartėjo.

— Vajė-zau, ka-zo-kai! Ka-zo-kai nuo Varnių atgarma! Vajė-zau, ka-zo-kai!

Kas užgirdo tą šūkciojimą, tirpo nutirpo. Ar galėtų būti? Gurnėjo kalvelėn prie švento-riaus, ir čia susibūrusios mi-nios akys nukrypė vakarų pu-sėn. Išvydo, kaip keliu nuo kal-vos leidos kazokai, artėjo, rai-tėsi milžiniškas, juodas juo-dutėlis, plieno žvynais blykčio-jantis dvigalvis drakonas.

— Ka-zo-kai! Ka-zo-kai!

— Užmuš dabartės, kardais

sukapas!

— Ka-zo-kai!

— Gubernatorius dar iš nak-ties prisišaukė.

— Tai jis užtraukė, judošius!

— Bėkim, žmoneliai! Dinkim kuo greičiau!

Kriko kas kur. Padrąsėję žan-darai šoko ginioti, ką pasiekę pliekė bizūnais. Pasitraukė vy-rų pulkelis ir nuo bažnyčios du-rų, ir nuo šventoriaus vartų. Kas į miestelio trobas susmuko, kas per laukus leidosi, siekda-mi namų savo kaimuose, o kas buvo iš toliau slėpėsi rūsiuose, bulvių duobėse, sukrito kluo-nuose, į šiaudus ar į sieną ka-sėsi. Tik Pranciškus kaip sura-kintas stūksėjo prisiplojęs prie šventoriaus akmenų, niekaip neįstengdamas patikėti savo akimis, vis atrodė jam, kad įvyks stebuklas, turi įvykti, ir kazokų tvanas viesulas prauš prošal, neužkliudęs Kražių. O kai jau įžiūrėjo pavienius raitė-lius su raudonomis vėliavom ir pakeltais nuogais kardais, driuokė prie bažnyčios, nuėmė buomą nuo durų, atplėšė jas. Moterys pas altorių nepavarg-damos šaukėsi į Mariją užta-rimo.

— Ka-zo-kai!

Net nepajuto, kaip iš jo gerk-lės trūkinėdamas išsoko tasai bausis žodis ir tik tada prisi-minė, kad nuo žmonių rūstybės čia slepiasi gubernatorius su saviškiais. Visiškoje blandoje nerė į pašalį, įsmuko klausyk-lon, pritūpė. Moterys nutilo. Iš bažnyčios navos juodumos plū-s-telėjo rusiška šneka, subildėjo stumdomi suolai, suplumpėjo sunkūs batai. Ir žingsniai, ir balsai (lietuviškai irgi pasigir-do) artėjo durų link. Ne kas ki-tas — gubernatorius pro ūsus kriogavo:

— Dabar jiems atsirūgs! Da-bar mes jiems parodysim!

Visa govėda išsimalė lauk. Davatkėlės sudūsavo, susiču-peno ir vėlė užgiedojo. Pro du-ris įbrzdėjo kunigas Mažeika. Tai gal jisai išlydėjo gubernato-rių? Gal slėpė kur? Gal buvo priverstas? Sutanos skvermus abiem rankom prasižėręs, at-plasnojo bažnyčios vidurin.

— Moterikės. Ar jūs girdit, moterikės, traukitės iš čia, užmušit gali. Tokia rūstybė pa-sikėlus, kad nieko nežinia, už-muš, nepagailes. Moterikės!

Nelaukdamas įnirio zakristi-jon.

Suklebo davatkėlės:

— Nuo smerčio nepabėgsi.

— Jei jau mirt, tai prie Pone-vo kojų.

— Gerai sakai, Mariute. O rakčiuko niekan neatiduok, net kazokams. Niekam, niekam.

— Tik per mano lavoną švenciausiąj išniekins prakeik-tieji — drąsinosi Mariute pava-dintoji.

— Bažnyčia tam ir yra, kad melstumės, kodėl turėtume ją apleisti, ar ne tiesą sakau?

Kelios jaunesnės vis dėlto iškurnėjo laukan, o kitos, gal, kokios dvi dešimtys, pasigirge-nusios vėl sutūpė į klaupčius.

Šventčiausia pana, čudauna abrozde,

Gelbek, motina, sunkiuose varguose...

Pranciškus nepajėgė apsi-spręst, ką daryti: ar sprukti pro duris, ar bažnyčioje kur įsi-spraudus pratūnoti. Iš tolo už-matė pradėtą rėdyti Betliejų. O kad taip vietoj švento Juozapo atsistojus? Susigriebė, mintis buvo tokia šelmiška, net švent-vagiška lyg kokio prietrankos berno. Paliko klausyklą ir, užsiglaudęs už pilioriaus, žval-gėsi — ant visų kopt? Aptiks.

Lauke, visai padūrį, sutunk-sejo, supoškėjo šautuvai. Pran-ciškus nesuskubė susivokti, ką arklių pasagos čakt, cakt pro bažnyčios atlapas duris. O Viešpatie Dieve!

Pasibaisėjęs tik porą žingsnių liuoktelėjo, ir šerė arkliui laz-da. Arklys sužvingo, metėsi at-galias, pasturgaliu įstrigo tarp durų ir kito besiveržiančio rai-telio. Kazokai užriko ant ar-klų, suragino, supliekė, o Pran-ciškus lazda talžė karčius plaikstancio arklio galvą. Bet tai buvo nelygi ir labai trumpa kova. Kazoko pentinai spūste-lėtas juodis šoktelėjo piestu ir vos neparmušė jo po savimi. Pranciškus, rodės, tik tą sekun-dę atgavęs protą, leidosi bėgti per bažnyčią, tačiau raitelis be-mat pavijo, trenkė šautuvo buo-že į pakaušį. Sukniubo, su-sitraukė į save, kaip sraigė į kiautą — kad tik kanopom ne-sutryptų. Arklys šalimais prunkštavo, kazokas sėdėjo balne, blizgų kardą nuleidęs į parmuštąjį ir kazin ko delse. Girdejos, kaip klykajuja talžo-mos moterėlės, kaip šautuvų buožės skaldo šventųjų statu-las, kaip žvanga trankomos žvakidės, kaip nuo sienų lupa-mi, kardais kapojami paveik-s-lai. Po bažnyčią sklido tūžmin-gi žodžiai, metalo džengsėji-mas, bildėjo arklių kanopos. Pranciškus nei gyvas, nei miręs tysojo arkliui po kojų, tarpais kreiva akimi dėbteldavo į viršum galvos kabancius kardo ašmenis, vėl užsimerkdavo. Jei-gu išsyk nepribaigė, tai gal nepribaigs, guodėsi. Ir iš tikro. Nuo arklio nušokęs kazokas paspyrė Pranciškų. Živoj, pod-lec, nepritvoreisia... Pripuolė dar vienas, abu sugriebė ant kojų, virvės galu surišo rankas, o kitą virvės galą prie balno užmezgė. Davai dvigaisia, pod-lec! Ištempė iš bažnyčios. Pir-mų pirmiausia ką Pranciškus išvydo — ant šventoriaus, visai prie tako į vartus, raitosi su-daužyti, sukapotį, kraujais ap-sipylę vyrai: šliaužia, kepurs-tuoja, mėgina pakilti, bet vėl kniumba. Aptemusiomis akimis ji nutarckino ir ant rinkiuo

Istorinė Kražių bažnyčia.

atidavė žandarams daboti. Čia ir daugiau buvo sugriebtų, ati-temptų, atvartų. Glaudžiu žie-du miestelio turgavietę supo žandarai, o jiems už nugarų jo-dinėjo kazokai ir nenuleido akių nei nuo suimtųjų, nei nuo žandarų. Jie čia buvo viešpa-čiai. Jie!

Antras paveikslas

Katedros pašonę aplipo pala-pinės su vėliavom ir vėliavė-lėm. Vėjas plakė prie lentinių skydų prismaigstytus popierių lapus, pareiškimus, atsišauki-mus, paliudijimus. Iš nuotrau-kų žvelgė badautojai, o apacioje mirgėjo jų reikalavimai: iš labe-rių paleisti... patraukti atsako-mybėn... suaukti demokrati-nius rinkimus... sovietinei ar-mijai — lauk iš Lietuvos!.. Ne-retą pavakarę po darbo aš pa-traukdavau tenai pasisukti kaip ir daugelis. Skaitinėju šį bei tą, klausiausi kalbų ir pats šnekejausi su žmonėmis. Tai buvo vieta, kurioje labai leng-va atsisėdavo liežuviai, mez-gėsi pažintys. Prieš foto aparat-us ar televizijos kameras po-za-lėtas juodis šoktelėjo piestu ir vos neparmušė jo po savimi. Pranciškus, rodės, tik tą sekun-dę atgavęs protą, leidosi bėgti per bažnyčią, tačiau raitelis be-mat pavijo, trenkė šautuvo buo-že į pakaušį. Sukniubo, su-sitraukė į save, kaip sraigė į kiautą — kad tik kanopom ne-sutryptų. Arklys šalimais prunkštavo, kazokas sėdėjo balne, blizgų kardą nuleidęs į parmuštąjį ir kazin ko delse. Girdejos, kaip klykajuja talžo-mos moterėlės, kaip šautuvų buožės skaldo šventųjų statu-las, kaip žvanga trankomos žvakidės, kaip nuo sienų lupa-mi, kardais kapojami paveik-s-lai. Po bažnyčią sklido tūžmin-gi žodžiai, metalo džengsėji-mas, bildėjo arklių kanopos. Pranciškus nei gyvas, nei miręs tysojo arkliui po kojų, tarpais kreiva akimi dėbteldavo į viršum galvos kabancius kardo ašmenis, vėl užsimerkdavo. Jei-gu išsyk nepribaigė, tai gal nepribaigs, guodėsi. Ir iš tikro. Nuo arklio nušokęs kazokas paspyrė Pranciškų. Živoj, pod-lec, nepritvoreisia... Pripuolė dar vienas, abu sugriebė ant kojų, virvės galu surišo rankas, o kitą virvės galą prie balno užmezgė. Davai dvigaisia, pod-lec! Ištempė iš bažnyčios. Pir-mų pirmiausia ką Pranciškus išvydo — ant šventoriaus, visai prie tako į vartus, raitosi su-daužyti, sukapotį, kraujais ap-sipylę vyrai: šliaužia, kepurs-tuoja, mėgina pakilti, bet vėl kniumba. Aptemusiomis akimis ji nutarckino ir ant rinkiuo

bet trejeto vyrų pašnekesys buvo toks garsus ir smarkus, kad suklusome. Vienas per kitą jie varė: susinėšė gudragalvių būrelis ir flirtuoja su čekaš-ninkais ir kagėbistais, inteli-gentiškas kalbėles pilsto — ma-lonėkite atsižvelgti, malonėkite į kokį nors postą mūsų šio pasodinti, žodžiu, jūs mums, mes jums, abiem pusėm bus gerai ir prieš Maskvą atrodysime gra-žiai. Suverenitetas Sovietų są-jungoje... Kurvos! Patriotais de-dasi. Okupantui subines laizė, kolaboravo, o mes žmonės judi-nome, apie laisvę šaukėme. Jiems nusipelnusiųjų vardus ir ordinus dalino, o mums per-sekiojo, kalėjimuose dūso. Tai kas, sakykite: jie ar mes? Klau-siu, kas: jie ar mes? Tiesiau sakant, jie atsises prie valdžios ar mes? Paskum juos tauta eis ar paskum mus? Viskas rodo, kad jie ne šiaip nenori mūsų matyti, bet, aišku kaip diena, pasirengę mumis atstumti. Jau-čia širdis, kad mūsų sudėta auka, atsiprašau, jie nori kaip mėsū pasitęsti sau dirvą ir kuo giliau suleisti sovietinės šaknis, įsitvirtinti, išsikeroti, visokiais išverstaskūriais apsi-statyti. Paminėsite mano žodį: jeigu nuolaidžiausime, ilgai laukti neteks.

Vyrai kaip vienas sutarė, ma-tyt, ne pirmas kartas, jų karin-gi, net grėsmingi balsai derėjo, tarytum nematoma ranka jiems būtų dirigavusi. Mano kaimy-nas Julius, ko gero, pasijuto iš choro iškritęs, nesyk bandė įsiterpti, bet jo šūkciojimas vis prapuldavė, kol galų gale buvo išgirstas: Vyrai! Vyrai, siūlau išplėtoti mūsų akciją. Tauta privalo mus išgirsti, paremti. Maža to, kad badaujame vieni patys, kiek čia mūsų yra. Pa-keikime visą tautą bado akcijai! Pareikalaukime net maisto pro-dukty neduoti sostinei. Tegul parduotuvės visai ištuštėja, te-gul Maskvos bernai susiveržia diržus ir traukiasi iš kelio. Va tada mes, vyrai, tada mes... Ju-lius aiškiai dar nebuvo tikras, kas tada. Šito ir paklausė anie trys. Julius spėjė jau kiek atvesti, ištartė: tada mes sto-sime prie valdžios vairo. Anie nusijuokė. Gali būti tikras, Ju-liau, ne mes, bet naujieji patrio-tai sutups ir viską susišluos į savo rankas. Na, o mumiam, jeigu norite žinot, kaip tam pas-kutiniam paršui — papas palei uodegą atitekė.

Atsiveikindamas Julius kvietė apsilankyti ir kitądien, nepamiršti. Pamiršt, žinoma, nepamiršiu.

Prozininko keliai

Rašyt. Juozas Jasaitis.

Apsidžiaugiau, išgirdęs žinią, kad už romaną *Ganytojas* paskirta *Lietuvių balso* lite-ratūrinė premija. Ji pateisino mano kūrybines viltis, sieki-mus.

Lietuvių literatūra užpildo didžiąją mano dvasinio gyveni-mo erdvę dalį. Jau mokykloje traukė, žavėjo Žemaitės, Biliū-no, Putino prozos puslapiai. Vildamasis giliau pažinti savo tautos kūrybos galias ir pasie-kimus, rinkausi lituanistikos

studijas, aspirantūrą. Iki džiaugiuosi radęs disertacijai temą apie Gabriele Petkevičaitės – Bitės kūrybą. Šios šviesios as-menybės nuostatos ir darbai sustiprino ir mano patriotizmą, sovietmečių apsaugojo nuo pa-vojingo tariamojo internaciona-lizmo.

Gyvenimas vedė mokytojo, aukštosios mokyklos dėstytojo keliu. Auditorijoje daugiausia teko kalbėti apie XIX a. lietu-vių tautines ir kultūrinės kan-cias bei viltis, apie XX a. pru-dzios atgaivą. Paskaitose ryš-kiausiai švietė Daukanto, Va-lanciaus, Kudirkos, Maironio, Šatrijos Ragano vardai ir žodžiai, jų tėvynės meilės, žmoniškumo idealai, siekimai. Tų asmenybių pavyzdys nuolat traukė ir patį imtis plunksnos, ir skleistis lietuviško žodžio šviesa.

Darbas, pareigos kreipė į moksline kūrybą. Paskelbiau disertaciją apie Bitę, mokyk-loms parašiau apybraižas apie M. Valančių, Žemaitę, P. Cvir-ką, sudariau jubiliejinę knygą apie S. Daukantą, M. Valančių, Lietuvos rašytojų straipsnių knygą *Kas yra kūryba*, Nobelio literatūros premijos laureatų kalbų rinkinį. Nukelta į 3 psl.

Lietuvių balso ruoštos literatūrinio konkurso premijų įteikimo ir Kovo 11-osios šventės programos vedėja Dalia Sokienė (iš kairės), muz. Ričardas Sokas ir sol. Nida Grigalavičiūtė.

Zigmo Degučio nuotr.

Mes — Lietuva

Ganytojas

Ištrauka iš II vietą laimėjusio rankraščio

JUOZAS JASAITIS

Kazkas atėjo į jo kambarį. Lyg dviese. A, tai Fortunatas: jis uždegė lempą, pastatė prie lovos ant staliuko ir išėjo. Kambario vidury stovėjo Baranauskas, pasipuošęs kamža ir stula. Rankose laikė brevijorių.

— Sėsk arčiau, kunige profesoriau. Papūk šįvakar su seniu Valančiauskiu. Palydėk jį iki to paskutinio aukštojo slenkščio.

Baranauskas atsiklaupė prie ligonio lovos, persižegnojo, uždėjo delną ant ganytojo rankų ir ištare:

— Vyskupe Motiejau, pažvelkit dar sykį į savo prabėgusias dienas, atliktus darbus ir sakykit, ar turit ko gailėtis.

Ligonis valandėlę patylėjo ir prašneko:

— Vyskupo ir kunigo priedermes pagal savo jėgas atlikau dorai ir sąžiningai. Didysis mano gyvenimo rūpestis buvo Bažnyčia. Savo kunigams, klebonams, kapitulai, pagaliau visoms vyskupijos avelėms buvau griežtas, bet teisingas. Menkus savo paklydimus esu seniai išsąkęs, dabar noriu išpažinti

dvi savo kaltes, dėl kurių gailiuosi. Nuskriaudžiau, užgavau savo bičiulį senelį Daukantą. Netesėjau jam duoto žodžio: neprūpinau jo senatvės, neišleidau parašytų istorijų. Dar — per mane žandarams įkliuvo pirmieji lietuviškų raštų skleidėjai — paprasti žmoneliai, kunigai. Jie kentėjo kalėjime, kenčia Sibire ir tikriausiai mini mane. Jų ir visų savo avelių prašau dovanoti, o patį Viešpatį — atleisti visas mano kaltes.

Baranauskas ėmė skaityti iš brevijoriaus maldas ir davė vyskupui išrišimą. Paskui neatsiklausęs teikė paskutinį patarimą. Valančius užsimerkė, nugrimzdė į tamsą ir lyg per sapną juto kunigo pirštus ant kaktos, lūpų ir rankų, girdejo jam žinomas lotyniškas maldas: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam... cogitatione deliquisti... locutione deliquisti... opere deliquisti...* Išgirdęs *Ecce Agnus Dei...* priėmė Komuniją ir...

Pasijuto bevažiująs vyskupo brikelė iš Varnių į Kaltingėnus. Vasaros karštis, ratai darda baltu vieškeliu, net dulkės rūksta. Žemaičių kalvos... Kai

ratai skrieja nuo kalno, tai dairasi po vilnytus laukų plotus, soduose paskendusias sodybas, o kai žingine kopia aukštyn, regi prieš akis garbiniuosius baltus debesis, rodos, rieda į dangų. Antai medžių pavėsyje dūksta piemenų pulkelis. Jis stabdo važį ir eina per pievą prie vaikų. Tie, pamatę vyskupą, nutyla ir spokso.

— Na, varliamūšiai, ar jau išmokot ganyti? — klausia.

— Išmokom! Mokam! — šaukia pradžiugę vaikai.

— O kas moka knygas skaityti?

— Aš, aš, ir aš, — atsiliepia keli nedrąsiai.

— Jūs Dievo vaikai! Štai jums po knygelę pasiskaityti, — apdailija jis šviesuolius ir klausia kitų: — O kas jums trukdo išmokti?

— Neturim laiko. Reikia ganyti. Nėra knygelė, — teisinasi piemenys.

— Šit jums po elementorių. Namiškiai ar draugininkai pamokys. Skaitykit! Duokit akims ir galvai darbo! Nebūkit tamsuoliai.

Vaikai dėkoja ir įninka vartyti knygas. Jis dar nori su jais pabūti. Klausia:

— O ką jau dabar mokat? — Aš moku kresčius iš karklų pinti, — sako vienas augėnis.

— Gerai! Nupink man du kresčius ir atvežk į Varnius. Aš tau obuolių duosiu.

— O aš moku švilpynes iš molio išdegti, — pasigiria kitas.

— Ir tu ateik, aš tau už švilpnę po kapeiką užmokesiu.

Mato — prie medžio stovi bene mažiausias piemenėlis Špilianskiukas. Atsimena — sekmadienį ėjo išpažinties tokiu dideliu apsiaustu, atrode lyg pavargėlis. Dabar norėtų jį paguosti, bent prakalbinti:

— Lauruk, kodėl tu sekmadienį atėjai į bažnyčią vienas? Kur tavo brolis užtruko?

— Aš apsilikau brolio balakoną. Neturiu savo.

— Tai per tave brolis liko namie. Na, visiems vyrams reikia savo balakono. Ateik šįvakar į vyskupo namą, išsirinksi medžiagą, nuimsim mierą. Pasiusim tau balakoną.

Špilianskiukas linktelė jam galvelę ir susigėdęs slepiasi už medžio.

Piemenys palinksmeja, apstoja vyskupą ir pasakoja apie savo mokslus, nuotykius. Jis visus išklauso, paskui linksmi sušunka:

— Vaikai, palydėkit mane. Aš jus saldinais pavaišinsiu.

Tylomis atsiveikina su žmonėmis kambaryje ir vyskupijoje. Tolsta žemiškieji rūpesčiai. Jis užsimerkia Gal jau paskutinį sykį...

Piemenys eina su vyskupu per pievą, jis lipa į savo briką ir liepia Fortunatui važiuoti. Jis stovi važyje, ima iš kišenių saldumynus ir žeria į pakelės žolynus. Vaikai krykšdami lekia iš pasko ir renka. Jam linksma, jis yra laimingas, jis kvatoja...

Pramerkia akis. Ant stalielio prie lovos dega dvi žakės. Jų šviesa meta ant sienų žmonių šešėlius. Kas jie? Prie lovos tebeklupo Baranauskas ir pusbalniu skaito lotyniškas maldas.

Motiejus Valančiaus medalionas. Petras Rimša. 1904 m. Bronza.

Už jo stovi raštininkas Eduardas, tarnas Fortunatas, dar keli konsistorijos žmonės. Jie susirinko atsisveikinti, pasimelsti už mirštantį. Mato jų atjautą, gailėstį. Rytą jie sugrįš į savo kasdienybę, o jo vieta liks dyka. Paskui į jo kėdę atsisisėdė kitas, ir gyvenimas kaip upė tekės savo vaga toliau. Vyskupijos žmoneliai sužinoję gal stabtels, sukalbės amžiną atilsį ir eis toliau. Jis atidavė jiems savo gyvenimą, o ar jie žinos, ar supras jo rūpesčius, jo kovas, jo skriaudas? Jis prigaminė daug raštų, knygų. Jos sklendo po vyskupiją kaip paukščiai. O ar kas skaitydamas jas pagalvos, kiek jis prie jų sėdėjo, triušė? Ateis nauji laikai ir žmonės, pasklis nauji raštai. Ar išliks tarp jų jo knygelė?

Jis išeina. Tylomis atsisveikina su tais žmonėmis kambaryje ir vyskupijoje. Tolsta, menksta žemiškieji rūpesčiai, darbai. Jis užsimerkia. Gal jau paskutinį sykį...

Netikėtai sugrįžta į vaikystę, į Žemaičių Kalvariją. Pašoka iš miego, kambaryje draugeliai jau išėjo į mokyklą, matyt, tyčia jį po pietų užsėdusį, paliko. Greitai susirenka knygas, žvilgteli per langą — vėjas, lietus, pagriebia savo didįjį skėtį. Skuba, gal dar spės į lotynisto kunigo Klimavičiaus pamoką, gal išvengs jo būžino už pavėlavimą. Bėga gatvele į kalnelį, į mokyklą, umai vėjo gūsis bloškia į veidą, grybšteli skėtį ir plėšia iš rankos. Jam gaila to drobinio skėčio, jis įsikimba į jį ir... kyla nuo žemės. Knygos krenta iš po pažasties ir žyra ant tako. Jis skrenda per miestelį — tolsta dominikonų vienuolynas ir naujoji bažnyčia, vingrios miestelio gatvės. Antai Cedronas krinta į ištvinusią Varduva, štai Elenos, Beržų, Jono kalnai, ant jų raudonuoja mūrinės Kryžiaus kelio koplyčios...

Kokia graži Kalvarija iš tokio aukščio — žirba Varduvos vandenys, šviečia rudeniški medžių vainikai, sodai, darželiai... Tik anąsyk vėjas jį paleido ant Jono kalno, prie Judo pabūvimo koplyčios, o dabar jis skrenda tolyn virš laukų, miškų, ežerų... jau ir vėjas aplyko, jis neturi skėčio, o taip lengvai sklendo ore lyg paukštis.

Ten, žemai, veriasi didelės aikštės, jose renkasi žmonės ir pakelė galvas žiūri į jį — skraiduolį, moją jam... Baltuoja būriai vaikelių, kuriuos jis glostė, sutvirtino... Už jų pulkai baltaskarių, pliksermėgių kaimie-

čių, jo mylimos avelės. Į kupertas susimetę stovi juodžiponiai bajorai, žandarai, antai blizga abu Muravjovai, gubernatoriai ir pats caras... Visus jis atsimena, visiems rastų po žodį, vieniems malonų, brolišką, kitiems piktesnį. Bet jie tolsta, mažėja ir virsta migla, jis su visais atsisveikina ir skrieja, skrieja, kyla aukštyn, į patį dangų.

Aplinkui lyg sidabro plunksnos draikosi pluknūs debėsėliai, bet jie blunka ir tamsėja, sublyksti žaibai, sudunda griautinis... Štai jis stovi prie didelių juodų durų, pro staktas trūksta neregėta aukso šviesa, anapus skamba giesmės. Jis žino — ten puošniame soste, apsuptas angelų ir šventųjų, sėdi Dievas. Iki šiol pažino jį tik iš raštų. Senoji testamentinė knyga, iš ten skaite ir sakė žmonėms rusčius jo žodžius. Nors pats gal ir retai prie jo glaudėsi, lenkėsi, prašė sau pagalbos. Bet juk truko laiko, reikėjo vis ginti Bažnyčią, rūpintis jos avelėmis. Dabar pirmąsyk išvys jį savo akimis, stos prieš šviesų jo veidą, prieš Kristaus teismą ir viską apsaikys gyvu žemaitišku žodžiu. Papasakos Aukščiausiam apie savo vyskupiją, jos žmonių vargus, kančias ir lūkesčius, prašys jiems Viešpaties užtarimo... Ir nebetrukdys jam jokie žandariai, policmeisteriai, gubernatoriai...

Veriasi juodosios durys ir jis žengia į aną šviesos pasaulį.

O žemėje švinta takstantis aštuoni šimtai septyniadešimt penktųjų metų gegužės septynioliktosios rytas.

Koki akmenį pakeliu, tokį ir nešu

Nuosirdus aciū Lietuvių balso redakcijai ir dr. Jonui Adomavičiui už pastangas puoselėti tautiškumą, pilietiškumą, lietuviškumą, savimone ir savigarbą mūsų literatūroje. Nes kas gi mes būtume be šių esminių dalykų? Dar Vydūnas, be-rods, sakė, kad dvasinė nepriklausomybė yra svarbesnė už politinę. Be tautinės savigarbos žmogus yra vergas, o vergui laisvė nereikalinga.

Kristijonas Donelaitis gaudinosis:

Ak, kur dingot jūs, barzdotos mūsų gadynės, Kaip lietuvininkės dar vokiškai nesiredė Ir dar vokiškus žodžius ištart negalėjo.

Tolmikiemio klebonas matė, jog lietuviai, praradami lietuviškumą, netenka ir bendražmogiškųjų dvasinių, moralinių savybių, nes kitaip ir būti negali: nukapok šaknis, gražiausias ažuolas ims džiūti, negaudamas gimtosios žemės syvų. Lygiai taip pat ir tauta. Dėvė mums Dievas žemės kraštelį prie Baltijos ir Nemuno, turime jo ir laikytis, visomis jėgomis, nes tik čia išliksime lietuviais. Ir niekas be mūsų patių kles-tincios Lietuvos nesukurs.

Lietuviai, Antrojo pasaulinio karo audrų nublokšti į Vakarų, nuveikti didelius darbus tautos labui, mat jie ir šviesi-muose kraštuose jautėsi pirmučiausia lietuviais. Po nepriklausomybės atkūrimo dešimtys tūkstančių lietuvių iš tėvynės išvyko laimės ieškoti į svetimas šalis, o ar išaugo lietuviškų laikraščių, knygų tiražai Amerikoje, Anglijoje? Turbūt nelabai. Ir priežastį reikia ne Amerikoje ieškoti, jos Lietuvoje. Konferencijoje, skirtoje pi-lietiškumo ir patriotizmo problemoms aptarti, vienos Vilniaus mokyklos direktorius sakė: aš patriotizmo savo mokykloje nepalaikau ir neskatinu, nes lietuviškas patriotizmas privedė prie žydų žudynių. Vasario 16-osios renginyje universitete Lietuvos istorijos instituto direktorius studentams sakė, kad šv. Valentino diena yra didesnė šventė už Vasario 16-ąją... Todėl nieko nuostabaus, jeigu dažno jaunuolio žinios iš Lietuvos istorijos apsiriboja Holokaustu ir... Barborą Radvilaitę. Radvilaitė todėl, jog mūsų šalyje šiandien kuriamas savotiškas jos kultas —

Radvilaitė laikoma vos ne žymiausia moterimi Lietuvos istorijoje. Ne Birutė, ne Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, ne Šatrijos Ragana ar poetė Diana Glemžaitė, žuvusi partizaninėse kovose... Kai paklausiu, o kuo ta Barбора nusipelnė lietuvių tautai, atsako, girdi, niekuo, bet — karalienė, prieš Vakarų galimę pasigirti, o kažkokia partizane ar tautos švieteja, kas domėsis...

Niekada neprarandantis optimizmo, vienas linksmiausių mūsų rašytojų Kazys Saja nerimauja: „Jau dabar mums laikas susirūpinti, kaip mes išsaugosime savo kalbą, papročius, gamtą ir bet koki tautinį savitumą. Suvienodėję mes beregint ištirpsime, išgaruosime „kaip vandens lašas ant įkaitinto akmens“. O ar ne apie tą patį, tik kitais žodžiais, kalbėjo Donelaitis?

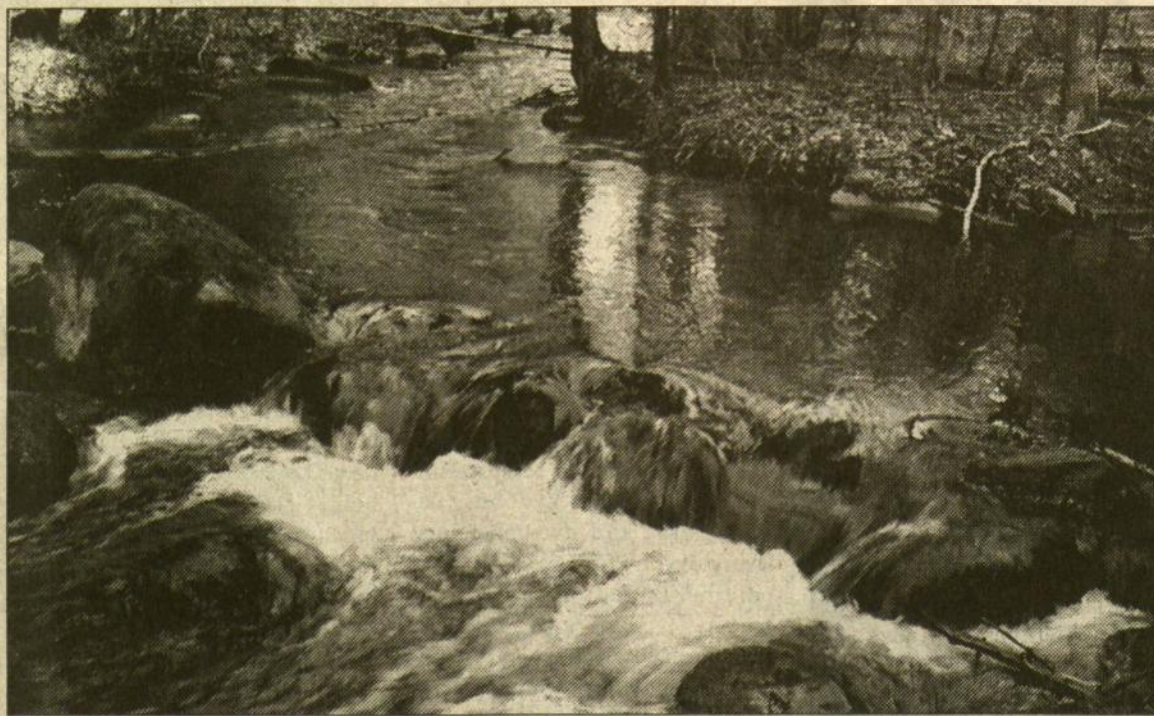
Kad netaptume tuo „vandens lašu“, reikalinga aiški ir tvirta valstybės politika, kurios šiandien, deja, nelabai pastebime. Aš — karininkas, tačiau gerai žinau, jog tautos neapgins kardas, jeigu šalia nebus knygos, ir ne bet kokios, o lietuviškos knygos. Kad Lietuva netaptų tik geografine sąvoka, reikalingos tokios knygos, kaip Justino Sajausko *Suvalkijos geografija*, kuo daugiau jų, kuo įvairesnių. Si unikalį, reto įdomumo karyga Lietuvoje ypatingo susidomėjimo nesukėlė, žiniasklaida veik nepastebėjo, bet dėl to stebėtis neverta, juk net pradėta leisti *Visuotinė lietuvių enciklopedija* mūsų laikraščiams — nesvarbus įvykis. Tokie laikai, jie vis tiek kada nors baigsis, kad tik nesibaigtų per vėlai.

Nėr ko nusiminti — Justino Sajausko knyga įvertinta *Lietuvių balso* literatūriname konkurse. Vien už tai *Lietuvių balso* nusipelnė didžiausios pagarbos. Dar svarbiau, kad šis konkursas skatina tokių knygų atsiradimą, turbūt ir leidimą. Taip bendromis pastangomis, sutartinai dirbant, ir bus pastatytas lietuvių istorinės prozos trobesys, kurio pamatus dar Vincas Pietaris pradėjo mūryti. Kas koki akmenį pakeliam, tokį neškim.

„Lietuvą kurdamas Dievas / Josios pusiau nedalino“, — rašė kažkada Adomas Jakštas. Nėra Lietuvos lietuvių ir nėra užsienio lietuvių, yra tik viena tauta, viena kalba, viena istorija. Nukelta 4 psl.

Po Lietuvos Respublikos ir JAV LB Švietimo tarybos apdovanojimų, Lietuvių rašytojų draugijos pirm., pedagogė Stasė Petersonienė (viduryje, 1 eil.), apsupta savo gerbėjų *Lietuvių balso* ruoštoje premijų bei Kovo 11-osios šventėje Jaunimo centre, Čikagoje, kovo 14 d. Zigmo Degučio nuotr.

Čia mūsų žemė — Lietuva — pralaužusi dešimtmečių vergijos ledus ir išsiveržusi į laisvės pavasarį 1990 m. kovo 11-ąją. Algimanto Žižiūno nuotrauka.

Čia mūsų žemė

Ištrauka iš III vietą laimėjusio rankraščio

VYTAUTAS VOVERIS

Kaip gimsta knygos? Mano kareiviškai galvai aišku kaip: sėdasi žmogus prie darbo stalo, ima rašiklį į rankas arba įsi-jungia kompiuteri, kaip kam patogiau, ir dirba. Rašo, rašo, veizėk, kažką ir parašo, kartais visai net ne tą, ką iš anksto ketino parašyti, apie ką galvojo. Vienas poetas savąją knygą taip ir pavadino: „Knyga netyčia“, tuo tik patvirtindamas Henriko Radausko žodžius, jog eilėraštis gimsta iš nieko.

Šičia ne tai, visiškai kitoks atvejis; knyga neatsirado atsitiktinai, netyčia, atvirkščiai — tyčia, net labai tyčia — iš nevilties ir pasiutimo. Bet aš jos nerašiau, tik perskaičiau, kas kitų seniai parašyta, tačiau užmiršta, išbarstyta senuose laikraščių ir žurnalų komplektuose, archyvų tylose guliniuose dokumentuose, mažai kam žinomose knygose, išleistose dar Smetonos laikais ar jau vėlesniais, tačiau toli nuo Lietuvos, Čikagoje, Londone arba kokiame nors Losangelėse, kaip sako tame mieste gyvenantys lietuviai. Viskas ten yra, tose senose knygose, pageltusiose laikraščių puslapiuose, tuose dokumentuose, kartais rašytose ranka, violetiniu rašalu, pasakubomis, gražia rašysena, tačiau su gramatinėmis klaidomis, be nosinių, lietuviškais žodžiais, bet nelietuviškais sakiniiais.

Buvo seni laikai ir buvo vaiskus ruduo Dzukijoje, laukuose deginamų bulvienių kvapas, raudoni šermukšniai ir trys kilometrai į mokyklą. Į namus sudarydavo daugiau, nes vieniškių vaikams pakelii vis atsisardavo svarbių, neatidėliotų reikalų, tai miškelyje, kur seni, nuo karo išlikę apkasai, o juose, gerai pasirašius, pavykdavo rasti šovinių, tai Aliukonio klojime, kurio pakraigėje, turėjome tikrų žinių, paslėptas kariškas šautuvas, belieka jį tik

TOKI IR NEŠU...

Atkelta iš 3 psl.

Lietuvių balsio redakcijos, dr. Jono Adomavičiaus veiklą tą dar kartą patvirtina. Dekoju Jums už tokį aukštą mano kuklių pastangų įvertinimą, o ypač aciū už Jūsų lietuviškumą ir Tėvynės meilę. Tai gražus ir sekintas pavyzdys, manau, ne man vienam.

Vytautas Voveris

surasti, nes šoviniai mes jau buvome apsirūpinę. Juk rado Žalio Jonas paežerėje nagana. Kas kad surūdijęs, vis tiek tikras, brangus daiktas, rudis nušveisti, juoko darbas.

Ne visada namo eidavau su visa linksma govėda. Dažnai užsukdavau į kaimo biblioteką, ir tada jau kulniuodavau vienas. Knygos traukė it magnetas, skaityti pradėdavau vos išėjęs iš bibliotekos, o kojos pачios surasdavo kelią namų link. Verčiamų lapų šlamesys, naujos knygos kvapas — ne, kaip sau norite, tai su niekuo nesulyginami dalykai, išlikę visam gyvenimui, tik dabar knygos jau nebekvepia.

Taigi biblioteka, vienas kambarys Žilinių kultūrnamyje. Žinojau aš ją kaip savo penkis lentynose ieškoti. Užsienio autorių knygos kažkodėl nedomi, mylimiausi rašytojai — Krėvė, Vienuolis, Biliūnas. Skaitydamas trumputį Biliūno apsakymą, net apsiiverčiau, taip man pagailo tos vargšės baltos kėytės. Rausiausi, rausiausi tą rudenį lentynose ir kartą išsirinkau — Vinco Kapsuko „Buržuazinę Lietuvą“. Bibliotekininkė šyptelėjo ir ant mano pasirinktų knygų krūvelės padėjo Aleksandro Diuma „Tris mušketininkus“. „Paskaityk dar ir šitą“. Jeigu liepia, kaip neimsi! Bet „Mušketininkų“ iki galo taip ir neperskaičiau — kažkokie mušeikos, karaliai, senovė, bet svetima senovė, ne tokia, kaip Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimuose“. O Kapsuko knygelė sudomino baisiausiai ir padarė išpūdį, tik visai ne tokį, kokio, ją rašydamas, tikėjosi oziabarzdis autorius. Knygelėje buvo Lietuvos valstybė — štai kas svarbiausia! Kapsukas ją plūdo ir niekino, bet vis tiek tai valstybė, o dabar jos nėra, valstybė — Tarybų Sąjunga, o mes kas? Iš kur tokios mintys vaiko galvoje, gal net ne mintys, o tėvynės, tautos jausmas nesuprantu ir po šiai dienai. Gal todėl, kad tai Dzukija — partizanų kraštas, gal kraupos pasakojimai apie trėmimus, Sibirą? Mociūte, nesuvaldanti padykusių anūkų, gąsdindavo: „Ateis enkavedistai...“ Kas tie enkavedistai, iš kur jie ateis? Mokykloje mokytojos pasakoja apie narsius tarybinius partizanus ir apie buržuazinius nacionalistus, banditus, o žmonės kalba visai kitaip; narsiuosius partizanus vadina rusų bandi-

tais, banditus gi atvirkščiai — Lietuvos partizanaus. Kodėl taip, kas čia yra, kur teisybė ir kur melas? — daugybė klausimų vaiko galvai. Kai, nepamenu, septintoje ar aštuntoje klasėje visus urmu rašė į komjaunimą — atsisakiau stoti, nors tas komjaunimas absoliučiai nieko nereikšė. Kapsuko knygelė apie Lietuvą, buržuazinę, bet Lietuvą, valstybę, tokiam apsisprendimui taip pat turėjo įtakos.

Taigi pradžia — Kapsukas, o pažiūrąs formavo Smetonos laikų spauda, į rankas patenkantys seni laikraščiai ir žurnalai, viena kita knyga. Kas tikrai domėjosi, tas susirasdavo, žinojo ir kur ieškoti. Docentas Vytautas Jurkštas pasodino savo darbo kambary, padavė išeivijoje išleistą Zenono Ivinskio „Lietuvos istoriją“, pasakė: „skaityk“ ir išėjo. Ką gali perskaityti per kelias valandas! Taip mes atstatinėjome tikrąją istoriją savo sąmonėje, savo galvoje. Bent apytikriai, bendrais bruožais, tačiau tikrąją. Po Ivinskio Juozas Žiugžda tik juoką kėlė.

Atgimimas, Nepriklausomybės atkūrimas sukėlė neregėtą susidomėjimą istorija, tačiau tai tebuvo banga, kuri, kaip ir visos bangos, pakilo, vieniems džiūgaujant, kitiems nirstant, atšniokštė iki kranto ir subliūško. Ar nepriklausomos Lietuvos jaunuolis yra lietuviškesnis už augusį okupacijos laikais? Vargu bau. Ar jis jaučiasi gyvenąs tėvynėje ir esąs atskaitingas ne tik už save, bet ir už visą tautą, jos ateitį? Nelabai. Ar gali tauta turėti ateitį, neprisimindama savo praeities? Atsakymas aiškus. Bet juk mes ne Pilypai iš kanapių, mes turime ką prisiminti, o svarbiausia, privalome tai padaryti, kol nepadengė mūsų krašto kosmopolitizmo, tautinio nihilizmo pelenai. Atvirame pasaulyje reikalingi ne šiaip sau lietuviai, plaunantys langus Londone ar nešiojantys naktpuodžius nusenusiems turtuoliams Čikagoje; reikalingi sąmoningi lietuviai, dirbantys Lietuvai ir sau, arba sau ir Lietuvai; tai tas pat, kas supranta. Deja, supranta ne visi, o reikia, kad visiems tai taptų aišku, kaip dukart du arba „Sveika Marija“ katalikui.

Jeigu žmogus pasistatė namą, o stogą dengti neskuba, tai galima įvairiai pamanyti: gal šerka, gal laiko neturi ar pinigų,

gal pritingi, tačiau kai prasidės rudens lietus, užsidengs, niekur nedings. Tačiau be pamatų namų niekas nestato, jeigu kas bandytų, — kaip tokį vadintume? Kertiniai akmenys turi būti. Istorija yra vienas iš kertinių tautos namų — valstybės akmenų. Išimk jį ir namas pakryps, taps nejuokus, nemišas, net pavojingas gyventi. Bet kokio plauko okupantai tą puikiai žino ir užgrobė svetimus namus, tą gerą tikrąją istorijos akmenį stengiasi išlupti, o į jo vietą kiša savąjį, visai netinkantį.

Tikrieji namai yra tik savojėje, gimtojoje žemėje, pastatyti ant tvirtų pamatų, svetimoje žemėje — lyg tavo, lyg ir ne tavo, laikina buveinė. Lietuvių tautos istorija — kovų už tėvų žemę ir savuosius namus istorija. Visi kiti dalykai ir reiškiniai antraeiliai, neesminiai.

Turime savąją žemę, tiksliau dalį žemės, kurią pavyko išsaugoti ir apginti, turime namus — savąją valstybę; kokia jinai — geresnė, blogesnė, tačiau sava, ir jeigu pamatai, kertiniai akmenys, tvirti, gyvensime, susitvarkysime pagal savo norus, būdą ir papročius. Tai kur čia nevilts ir pasiutimas?

Pasiutimas ima, kai girdi istoriką universiteto studentams postringaujantį, esą šiandieniniams lietuviams Vasario 16-oji jau nieko nereikšima, o paminklo Mindaugui Vilniuje nereikia, geriau tikty paminklas Europai! Istorikas dar sako „lietuviai“, valdžios ponai ir ponios to žodžio jau vengia, sako „Lietuvos žmonės“. Panašu į „tarybinę liaudį“.

Neviltis apima, kai pamatai, kaip savo istoriją atmintį puoselėja kitos tautos — žydai, vokiečiai, lenkai, tie patys rusai. Kiek knygų, kokie filmai! Pas mus, regis, istorija palikta istorikams — žinokitės. Beveik neturime istorinės literatūros — dokumentinių romanų, biografinių knygų. Okupacijos laikais tokias knygas, neprisilenkiant su sąžine ir istorine tiesa, nebuvo imanoma rašyti, bet šiandien, laisvoje šalyje, kai atviri visi archyvai, — dirbkite, rašykite! Bet ne, mūsų rašytojas gali rašyti apie Nepalą, Balkanus ar lietuvių valkatalelių gyvenimą Londono nakvynės namuose, tačiau idomių knygų apie knygnešius, Kudirką, savanorių kovas ar partizanų pulkininką Adolfą Ramanauską-Vanagą nėra ir maža vilčių bent artimiausiu metu kō nors sulaukti. Rašytojas ima konkretų istorinį laikotarpį, realias asmenybes, viską apipina savo fantazija ir sako: imkit istorinį romaną, betgi to maža, trūksta autentikos, mums dokumentinio romano reikia, o jo kaip nėra, taip nėra.

1918–1920 metai, Nepriklausomybės atkūrimas. Mūsų galvoje apie tą, ypatingai sunkų, kartais tragišką, išsipildžiusį ir neišsipildžiusių vilčių laikotarpį jau susiklostė stereotipai: buvo Lietuvos Taryba, ji pasakė Vasario 16-osios aktą, nedorėliai bandė mūsų nepriklausomybę pasmaugti, tačiau Mykolas Slezevičius pašaukė savanorius, kurie sumušė bolševikus, po to bermontininkus ir galiausiai lenkus. Valio! Viskas taip, tačiau visiškai ne taip.

Mūsų laisvę lėmė palankiai susiklostę aplinkybės, kurių suma buvo naudinga Lietuvai, tačiau nuo 1918 metų pradžios iki 1920 metų pabaigos nepriklausomybė kybojo ant labai plono, plono plaukelio. Lietuva atsilaike tik sutelkusi visas jėgas, iki katastrofos truko vieno žingsnio. Mūsų padėtis buvo prastesnė už kaimynų latvių ir estų ir visai bloga, jeigu

lyginsime su lenkais. Neturėjome patyrusių politikų, šalies ūkis nualintas, miestai nelietuviški, tačiau blogiausia — mes neturėjome savo kariuomenės, reikėjo ją sukurti, kaip ir viską valstybėje — nuo pašto skyriaus kaime iki universiteto. Taip savanoriai, jų buvo ir jie lėmė pergales, tačiau tai kareiviai, o kiek turėjome savanorių karininkų? Generolas Silvestras Žukauskas praporščikų net karininkais nelaikė, ir visiškai pamatuotai, o dauguma mūsų vadų kaip tik ir buvo vakarykščiai rusų kariuomenės praporščikai. Vadovavo, operacijas planavo, kaip mokėjo; kovojo, dirbo, darė klaidas, kitus moko ir patys mokėsi, Lietuvos kariuomenės sukūrimas yra toks pat stebuklas, kaip Jono Basanavičiaus „Aušra“, Vinco Kudirkos „Varpas“, knygnešiai.

Atkurta Lietuvos valstybė, atkurta ir jos kariuomenė. Dar kartą, kaip ir anais, 1918 metais, aciū Dievui, kad nors kariaut nereikėjo, kaip tada. Klaipėdos motošaulių bataliono vadas Rimantas Baltušis, gabus ir labai patriotiškai nusiteikęs karininkas, prašo, kad jo batalionui suteiktų Povilo Plechavičiaus vardą. Iš Vilniaus aukštybių jį sutramdo maždaug taip: tu ten baik, gal nežinai, kas buvo tas Plechavičius! Baltušis tai žinojo, o štai Vilniaus ponai — ne, jiems Plechavičius nepriimtinas, vos ne „liaudies priešas“. O kas dar galėjo apginti Lietuvos nepriklausomybę, jeigu ne tokie žmonės, kaip

Povilas Plechavičius, Vincas Grigaliūnas-Glovackis, Jonas Petruitis?

Kauno puskarininkių mokyk-

lai sumanyta parinkti kokio nors žymaus kario, geriausio generolo, vardą. Išrinko! Ne Silvestrą Žukauską, ne Motiejų Pečiulionį, suprantama ir ne Plechavičių, o Stasį Raštikį, kurį bene taikliausiai apibūdino Bronys Raila: „Miles gloriosus“ (karys pagyrušas).

Daug metų rinkęs medžiagą apie kariuomenę, Nepriklausomybės kovas, kartą tariau sau: rašytojai nerašo, parašysiu aš, ir ėmiau raustis savo lobiuose, delioti, rūšiuoti, rengtis, vadina, darbui. Laimė, laiku susigaudžiau — nei aš istorikas, nei rašytojas, o eilinis karininkėlis ir nedera man lįsti į svetimą daržą. Bet darbas pradėtas, medžiaga sudeliota, lyg kokia mozaika... Nejaugi mes nesulauksime savojo Aleksandro Solženycino ir lietuviško „Raudonojo rato“?

Giedrius Subačius

Kalbininkas, buvęs Lietuvių instituto Vilniuje direktorius, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Lituanistikos katedros profesorius

Giedrius Subačius.

Prof. Giedrius Subačius jau devintus metus dėsto PLB Lituanistikos katedroje, Ilinojaus universitete Čikagoje. Būdamas kalbininkas, profesorius per semestrą pasiūlo po du kalbinius kursus šioje katedroje studijuojantiems magistrams ir doktorantams bei dėsto Lietuvos kultūrą bakalaurų studijuojantiems amerikiečiams. Nuo šių metų, universiteto studentų pagėdavimu, prof. Subačius dėstomas kultūros kursas išsiplėtė — šį pavasario semestrą jo kurso klausosi daugiau nei 90 studentų.

Prof. Subačius yra devynių knygų autorius, iš kurių ypač paminėtinos: 1998 m. išleista knyga *Žemaičių bendrinės kalbos idėjos; XIX amžiaus pradžia* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas); 1999 m. — *Newberry Lituanica: Čikagos Newberry bibliotekos lituanistinių ir prūsiščių knygų katalogas iki 1904 metų* / *Books of Lithuanian and Old Prussian Interest at the Newberry Library, Chicago. To 1904* (Chicago: Lithuanian American Community, Inc., su Giedra Subačiene.); 2001 m. — *Kalikstas Kasakauskis: Lietuvių bendrinės kalbos konjunktūra. Bibliotheca Archivi Lithuanici* 1 (Vilnius,

Lietuvių kalbos instituto leidykla); dvi 2002 m. išėjusios knygos — *X.D.K.P.S. Lietuvių kalbos gramatika: XIX amžiaus pradžia* (*Lithuanian Grammar of X.D.K.P.S.*). *Bibliotheca Archivi Lithuanici* 3 (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas) ir *The Lithuanian Language: Traditions and Trends* (Vilnius: Organisation Committee Frankfurt). Pastaroji knyga parengta specialiai 2002 metais vykusiai Frankfurto knygų mugėi. Profesorius

taip pat yra parašęs daugiau nei 64 mokslinius ir 48 publicistinius straipsnius, 18 recenzijų ir anotacijų, išvertęs tris knygas. Jis — aktyvus konferencijų dalyvis, vienas paskutinių prof. Subačius skaitytų pranešimų pavadinimu „Codification in the History of Standard European Languages“ įvyko 2004 m. vasario 10 d. Bostone.

Viename interviu prof. Subačius išsitaria, jog savo darbais nesijaučia nusivylęs, nors, manęs, tobulumo niekada nebūna per daug. Artimiausiose jo planuose yra naujos monografijos apie Europos bendrines kalbas parašymas, jis taip pat domisi mažai dar tyrinėtomis draudžiamos spaudos bei spaudos, rašytos kirilicos rašmenimis, temomis. Pasak profesoriaus, idėjų yra ir daugiau, bet laiko jomis užsiimti vis trūksta. O kol kas prof. Subačius yra Vokietijoje leidžiamo mėnesinio žurnalo *Archivum Lithuanicum* redaktorius, net trijų mokslinių leidinių — *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*, *Metmenys, Žemaičių praeitis* — redakcinių kolegijų narys.

Dalia Cidzikaitė

PLB Lituanistikos katedros doktorantė

Lietuvių pavardės, kilusios iš gyvenamosios vietos

ANTANAS KLIMAS

Jau anksčiau viename straipsnyje minėjome, kad labai daug lietuvių — kaip ir kitų europiečių — pavardžių yra buvusios pravarės. O žmonės senais laikais buvo pavadinami, arba „pravardžiuojami“ pagal visokius žymenis: kūno formas, būdą, spalvą, verslą, užsiėmimą, papročius, gyvenimą ir pan.

Šį kartą pažiūrėsime į tas lietuvių pavardes, kurios kilusios iš gyvenamosios vietos. Prieš pradėdamas rinkti šias pavardes iš *Lietuvių pavardžių žodyno* (I ir II tomai), maniau, kad tokios rūšies pavardžių būsią labai daug. Pasirodo, mano buvo klįsta: tokių pavardžių Lietuvoje labai daug nėra. Kodėl, sunku pasakyti. Tik viena šios rūšies (arba grupės) pavardė išsiskiria gausumu: **Miškinis**, kurią turi 339 šeimos. Matyt, kad

anais senais laikais daug lietuvių gyvenę miškuose, prie miškų ir tarp miškų.

Dar daugiau yra šeimų su pavarde **Žemaitis** (714), bet nėra visiškai aišku, ar visos tos pavardės kilusios iš gyvenamosios vietos. Yra labai galimas dalykas, kad senesniais laikais, ypač prieš krikščionybės atėjimą į Lietuvą (1253 ir 1387) galėjo Lietuvoje būti daug daugiau pravardžių ir pavardžių pagal gyvenamąją vietą. Bet vėliau, lenkinant lietuvių pavardes, daug **Užkalnių**, **Užukalnių** tapo **Zagurskais** ir pan. Taip kaip **Ožys**, **Oželis**, **Ožiūnas** virto **Kazlauskais**, o **Žvirbliai** į **Vrubleskius**...

Čia dabar ir surašysime tas 28 lietuvių pavardes, kurių pavardžių dauguma kilusios iš gyvenamosios vietos.

Alyta (14), Aukškalnis (33), Aukštakalnis (25), Aukštikalnis (76), Aukštikalnis (8), Ažusienis (33), Biržys (8) Gali-

nis (181), Kalnietis (24), Kalninis (17), Kalniškis (27), Kalnis (10), Kalnutis (7), Kavaitis (12), Krūmaitis (23), Laukaitis (111), Miškinis (339), Miškys (7), Pabiržis (3), Pakalnis (139), Pakalniškis (138), Palietis (5), Paliūnis (11), Papušys (1), Pažemys (17), Priespilis (4), Puodkalnis (5), Žemaitis (714).

1. Kadaise (apie 1950–1990) vienoje lietuvių parapijoje Brooklyn, NY, klebonas buvo kun. **Pakalnis**, o vikaras — kun. **Pakalniškis**. Tikrai retas sutapimas.

2. Ar iš šių 28 pavardžių galima būtų spręsti, kokiose vietose kas gyveno, sunku pasakyti. Viena aišku: Lietuvoje visuomet yra buvę daug miškų ir daug **Miškinių**.

3. Kalnų Lietuvoje juk nėra daug, dėl to ir pavardžių, išverstų iš žodžio **kalnas** nėra daug. O **Kalvaičių** (iš kalva) tėra 12.